

Salgınların edebiyatçı doktorları

Bir yandan tıp mesleğinin gereğini yerine getirirken ve ülkede eksik olmayan salgınlarla mücadele ederken, bir yandan da bu konularda tanıklık eden metinler üreten edebiyatçı doktorlarımız oldu...

Tıbbiye'den ara sıra da doktor çıkar" derler, tıp kökenli edebiyatçı, müzisyen, bestekâr, ressam ve siya-

setçi çokluğuna bakarak. Behçet Kurdoğlu'nun 1967'de yayımlanan *Şair Tabipler* kitabına ise günümüzde yeni bir cilt eklemek gerekir. Türkiye, tarihi boyunca veba, kolera, dizanteri, verem, sıtma, çiçek, kızamık, tifo gibi salgın hastalıklarla karşılaşmış bir ülke olduğundan, edip doktorlar haliyle salgınlara da tanıklık etmişler, anılarında ve ürünlerinde dilelendirmişlerdir.

Dr. Osman Şevki Uludağ, ilk kez 1925'te yayımlanan, 1991'de yeniden basılan *Beşbuçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi* adlı kitabında, Osmanlı tıbbının bir dönem ileri düzeyde olduğunu, medreselerde ciddi eğitimler verildiğini, hekimliğin kurallara bağlandığını, önemli kitaplar yazıldığını, ancak Kanuni döneminden sonra gerilemenin başladığını, işe şartların karıştığını, bilgi sahiplerinin engellendiğini, atak yapan Avrupa tıbbının gerisinde kaldığını anlatır.

Öyle ki, salgınlarda tedbirler ve "karantina" önerileri bile, çeşitli gerekçelerle engellenebilmiştir. *Cevdet Tarihi*'nde anlatıldığına göre, İstanbul'daki veba salgınında sokaklar ıssılaşmış, yöneticiler mezarlık yollarına birer "katip" verleştirilerek sadece ölümlerin kaydını tutmaktan ötesini yapamamışlardır. İmparatorluğun son yıllarında, uluslararası bağlantılı "Karantina İdaresi"nde ise Cenap Şahabettin ve Rıza Tevfik de etkin görevler üstlenmişler.

EDEBİYAT-I CEDİDE'NİN DOKTORU

Edebiyat-ı Cedide'nin önde gelen adlarından Cenap Şahabettin, Askeri Tıbbiye'yi bitirdikten ve Paris'teki uzmanlık eğitiminden sonra, Mersin, Rodos ve Cidde'de karantina doktoru ve müfettişi olarak görev yaptı. Abdülhak Şinasi Hisar, onun Roman-ya'daki bir salgının araştırılması için de görevlendirildiğini yazıyor.

Cenap Şahabettin ile genç yaşında ilk kez bir vapur yolculuğunda, kendi deyişiyle "abur cubur insan-

Ceyhan Atuf Kansu

lar arasında" karşılaşan Yakup Kadri İse, doktorluğun "üzveri" boyutunu göz ardı ederek, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*'nda şöyle yazıyor:

"Karantina müfettişi mi? Hayretimi, şüphemi artırmak için bir bu eksikti. Gerçi, Cenap Şahabettin Bey'in doktor olduğunu işittim ama, bu meslek hayatında Cidde gibi bir cehennem bucağına düşecek kadar gerilerde kalabileceğine ihtimal veremiyordum. O, benim nazarımda, Hacı Yolu'nun bu bölgesinde vebalı, koleralı hastalara değil, ancak İstanbul'un kıbar çevrelerinde nevrastenik hanımlarla lenfatik genç kızlara hekimlik edebiliirdi."

RIZA TEVFIK "TİBBİYE"YE GİRİNCE...

Rıza Tevfik ise, Galatasaray Lisesi'nden hocası Faik Bey'in, "Kat'iyen asker mektebine girmel! Az zaman sonra kurşuna dizeleler. Siyasal mektebine de girme, hukuka da girme, ağzından bir şey kaçırırsın, başına belâ açarsın, sürgüne gönderirler. Tıbbiye'ye gir" öğütüne uyar. Gel gelelim, asil muhalefet akımlarının boy verdiği, muhalif öğrencilerinin ya sürgün edildiği ya Avrupa'ya kaçtığı okuldur, Askeri Tıbbiye, İttihat ve Terakki Fırkası da ilk kez aralarında şair Abdullah Cevdet'in de bulunduğu dört öğrencinin girişimiyle orada kurulmuştur.

Rıza Tevfik henüz on bir yaşında iken, babasının görevli bulunduğu ve "sıtma yuvası" olarak nitelendi-

Muzaffer Hacıhasanoğlu

ği İzmir'te annesini sıtma ve ardından gelen sarımsık hastalığı nedeniyle yitirmiştir. Bundan çok etkilendiğini, birkaç "mersiye" (ağıt) yazdığını anılarında anlatır. Doktorluğu seçişinde bu acısı da bir etken olabilir. Okul arkadaşları Cenap Şahabettin'in aracılığıyla, o da Karantina İdaresi'nde doktor olarak göreve başlar. Genç Halide Edip'in cigerlerini dinleyip, onda vereme değil, edebiyata "istidat" olduğunu saptayan ve onu bu yönde teşvik eden de Rıza Tevfik'tir.

En çok "filozof" olarak anılmayı seven, aslında "memleketçi" akımın en önemli şairi olan, dahası, tasavvuf ve edebiyat araştırmacısı, çevirmen, binici, jimnastikçi, siyasetçi de olan Rıza Tevfik, Sevr antlaşmasına imza koyanlar arasında da yer alır ve bu ona pahalıya patlar. Doktorluğunu Ürdün ve Lübnan'daki sürgünlük yıllarında da sürdürmüş, salgınlara da uğraşmıştır.

EN YAKICI ŞİİR: "KIZAMUK AĞIDI"

Salgınların arkası cumhuriyet döneminde de kesilmedi. Veba bir daha görülmedi ama diğer salgın hastalıkların hikâyeleri pek çok edebiyat eserinde ve anılarda yer bulmuştur. Cumhuriyet döneminin sıtma ve verem hastalıklarına karşı oluşturduğu "dispanser"lerden de birçok doktor, mesleklerinin erken döneminde geçmiştir.

Çocukluğumuzda, önceki kuşakların baş belası çiçek ve tifo kolla-

nmızda aşısı izli bırakmakla kalmıştı ama aşısı yaygınlaşmamış kızamıktan hemen her çocuk yatağa düşerdi. Sonraki yıllarda ise, asıl adı kolera, resmi kod adı "ateşli bağırsak hastalığı" olan bir salgın zaman zaman ülkeyi yokladı.

Ceyhan Atuf Kansu, çocuk hastalıkları uzmanı olduktan sonra, Anadolu'da görev yaparken salgın hastalıklarla çok uğraştı. *Köy Öğretmenine Mektuplar* kitabında ve anı kitaplarında anlatır. 1951'de yayımlanan *Yanık Hava* kitabında yer alan "Kızamuk Ağdı" şiiri ise yaşadığı tanıklıkların en çarpıcı örneği olarak derin izler bırakmıştır.

Aynı günde kızamıktan (aslında şartların yetersizliğinden) ölen çocukların adlarını anan dizeler, "salgın ritmi"ni anımsatırcasına birbirini izler: "Ailerin kızı Emineyi gördüm / Öldü... Yusuf'un Kadir öldü, emmimin Durdu öldü / İkindiye doğru evlerine vardım / Gördüm Döne öldü, Ali öldü, Dudu öldü."

Doğası açısından "optimist" (iyimser) olan ve Anadolu'nun güneşli bereketiyle bütünleşmiş şairlere imza atmış olan Kansu, bu uzunca şiirinde yaşadığı çaresizliği ve kahrı dilelendirir, dizelerini yine de bir çağrıya dönüştürür. Kansu, Enver Göçke ve arkadaşlarının Ankara'da kurdukları Türkiye Gençler Demağı'nın girişimiyle Altındağ'da açılan ve ücretsiz sağlık hizmeti veren sağlık ocağının doktorluğunu da üstlenmişti.

SAĞLIK EMEKÇİLERİNE SELAM

Muzaffer Hacıhasanoğlu, Kansu'nun "hikâyetçi ikizi" sayılır. Malatya'da SSK hastahanesinde görev yaptığı yıllarda çıkardığımız dergilere katkısı olmuş, bizlerle dostluk etmiştir. Onun da "verem savaş dispanseri" doktorluğundan geçmişiği var, hikâye ve romanlarında izlerine rastlanır.

Edebiyatçı olmaları, kimi doktorlara "edebi tanıklık" fırsatı sağlamıştır ama tıp düzeninde tüm doktorlar ve diğer sağlık emekçileri kendi mesleklerinin sanatını özveriyle yapma noktasında eş değerlerdir. Karantina günlerinde hapsine bir selam göndermiş olalım... ■